

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Oběť za hřích a její proměna do liturgie po zničení druhého chrámu

Sin Offering and Its Transformation to the Liturgy After the
Destruction of the Second Temple

Vedoucí práce:
Doc. PhDr. Bedřich Nosek, Csc.

Autor:
Tereza Rajscká

2010

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. Bedřichu Noskovi, Csc. za odborné vedení, veškeré připomínky a cenné podněty.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s využitím uvedené literatury.

V Praze, dne

Anotace:

Práce seznamuje čtenáře s vývojem pojetí hříchu a oběti za hřích v judaismu v období, kdy tato praxe byla praktikována v jeruzalémském Chrámě a její následnou transformaci do synagogální liturgie. Autorka použila metodu kompilace na základě převážně cizojazyčné literatury s případným přihlédnutím k pramenným textům.

Annotation:

This essay introduces the development of the concept of sin and sin offering in Judaism during the time when this practice was practiced in the Jerusalem Temple and its subsequent transformation into the synagogical liturgy. The autor used the method of compilation of mostly foreign-language literature with regard to original texts.

Klíčová slova:

hřích, oběť za hřích, chrámová bohoslužba, modlitba, Den smíření, Kapparot

Keywords:

sin, sin offering, temple service, prayer, Day of Atonment, Kapparot

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. VLASTNÍ PŘEKLAD TEXTU	9
2.1 Leviticus 4, Oběť za hřích	9
2.2 Leviticus 16, Oběť za hřích pro Den smíření	11
3. HRŮCH A OBĚŤ ZA HRŮCH A JEJICH POJETÍ V KÁNONU	15
3.1 Hřích	15
3.2 Obětování za hřích	15
3.3. Jom kipur	16
3.4 Ozeáš	17
3.5 Ezechiel	18
3.6 Ezdráš	18
3.7 1.Samuelova	19
4. HISTORICKÝ VÝVOJ LITURGIE	21
4.1 Vývoj Synagogy	21
4.2 Vývoj liturgie	22
4.3 Vznik modlitebních knížek	23
5. HISTORICKÉ POZADÍ ZÁNIKU DRUHÉHO CHRÁMU	24
6. VYSOKÉ SVÁTKY PO ZNIČENÍ DRUHÉHO CHRÁMU	26
7. ROŠ HA-ŠANA	27
7.1 Struktura bohoslužby; modlitby a vyky	27
7.1.1 Ma'ariv	27
7.1.2 Slichot - půlnoční bohoslužba	28
7.1.3 Šachrit	28
7.1.4 Musafová bohoslužba prvního dne	29
7.1.5 Mincha	29
7.2 Viduj	30
7.3 Tašlich	30
7.4 Deset dní pokání	31
7.5 Kaparot	32
7.6 Srovnání kaparot s obětí za hřích	32
8. JOM KIPUR	34
8.1 Bohoslužba na Jom kipur	34
8.1.1 Kol Nidrej	34
8.1.2 Ma'ariv	35
8.1.3 Šachrit na Jom Kipur	36
8.1.4 Musaf na Jom kipur	36
8.1.4.1 Avoda	36
8.1.5 Četba z písma	36
8.1.6 Mincha	37
8.1.7 Ne'ila	37
9. ZÁVĚR	38
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	40
SUMMARY	41

SEZNAM ZKRATEK

Starý zákon

Lev. - 3. kniha Mojžíšova, Leviticus

Oz. - Ozeáš, Hošea

Ez. - Ezechiel

Ezd. - Ezdráš

1S - 1. Samuelova

Ž - Žalm

Ostatní

RHŠ – Roš ha-šana

JK – Jom kipur

1. ÚVOD

Pokud se zeptáte praktikujícího žida na otázku, co udává jeho život, první odpověď bude samozřejmě „víra v jediného Boha, který mne vyvedl z Egypta“. Tímto momentem začíná kniha Berešit a utváření židovských tradic a zvyků. Ocitáme se v části příběhu, kdy je na hoře Sinaj předána Mošemu Tóra.

Jednou z oblastí, které se věnuje tato práce, naráží na otázku mitzvot¹. V biblických textech je jich zaznamenáno 613, z čehož 248 je pozitivních mitzvot a 365 je zakazujících mitzvot. Existuje několik možností, jak je dělit. Spornou otázkou se však stávají ta přikázání, která se týkají chrámové bohoslužby a její věčné závaznosti, avšak na straně druhé vykonávat oběti za hřích je možné pouze a jedině v Chrámu, který však zanikl r. 77 o.l., tudíž vyvstává otázka, jak tuto mitzvu plnit. Jeden ze zajímavých příkladů je pak právě oběť za hřích, která musí být vykonávána minimálně jednou za rok (Lev. 16:34). Ale otázkou nadále zůstává jak je tuto mitzvu nadále možné plnit, když není chrám.

Právě tato otázka mne jako jedna z prvních přivedla k tématu této bakalářské práce, ve které bych se chtěla věnovat chrámové bohoslužbě a její proměně do synagogální liturgie, najít paralely mezi těmito obřady tak jak je známe dnes a tak jak byly pojaty v dobách, kdy ještě stál Chrám v Jeruzalémě.

Záměrem této práce je najít most mezi obětí za hřích v Chrámu a dnešními modlitbami a zvyky, které jsou spojené s hříchem a vyrovnání se s ním v dnešní liturgii, prozkoumání jednotlivých svátků a zvyků s těmito svátky spojenými. Tyto modlitby mohou prozatím nahrazovat oběť samotnou nebo ji alespoň připomínat.

---

¹ Přikázání, v biblických pramenech se tento výraz ještě nepoužíval, později s přibývajícím nařízeními ohledně svátků došlo k rozdělení na *mitzvot de-oraita*, tedy biblické mitzvot a na *mitzvot de-rabbanam*, což jsou rabínská přikázání. Mitzvot jde dále rozdělit na *mitzvot kallot*, tedy méně důležité a *mitzvot hamurot*, více důležité. Déle existuje ještě několik možných dělení. Způsoblost k plnění mitzvot získává dívka či chlapec při obřadu Bat/Bar-Mitzvah. Viz Rothkoff, Aron, „Mitzvah“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 14 (Mel-Nas), Thomson Gale, 2007, str. 372

Pokusím se tyto trendy zmapovat a porovnat. Vzhledem k tomu, že se ještě do pátého století nebylo povoleno zapisovat modlitební řád pro bohoslužbu v synagogách, vzniká zde rozpětí zhruba tisíc let, které není možné zmapovat. Přesto však z několika záznamů víme, že se po celou dobu byla bohoslužba v synagoze aktivní a postupně se vytvářela.

2. VLASTNÍ PŘEKLAD TEXTU

2.1 Leviticus 4, Oběť za hřích

1 Řekl Hospodin Mošemu, řka:

2 Řekni synům Izraele a řekni: Pokud duše zhřeší omylem z kteréhokoliv přikázání Hospodinova, ty které nedělá a udělá některý z nich.

3 Pokud kněz pomazaný zhřeší proviněním lidu, přinese v dar za svůj hřích, který zhřešil, mladého býčka, mládě dobytka bez vady pro Hospodina, pro hřích

4 dovede býčka na práh stranu setkávání před Hospodina, vloží svou ruku na hlavu býčka, porazí býčka před Hospodinem,

5 vezme kněz pomazaný z krve býčka, přinese ji ke stanu setkávání,

6 namočí kněz prst/ ukazováček v krvi a sedmkrát pokropí před Hospodinem, před oponou svatyně,

7 dá kněz z krve na rohy oltáře, kde se zapaluje vonné koření před Hospodinem, ve stanu setkávání vylije zbytek krve k základům oltáře zápalné oběti, který (oltář) je na prahu stanu setkávání.

8 Všechn tuk býčka skoleného za hřích odstraní, tuk pokrývající vnitřnosti a všechn tuk, který je na vnitřnostech

9 a dvě ledviny a tuk, který je na nich, který je překrývá a přebytek na játrech, na ledvinách odstraní.

10 Tak jako odstraňuje od býčka oběti pokojné, obrátí kněz na oltáři zápalnou oběť

11 a kůži býčka a všechno jeho maso a jeho hlavu a jeho nohy a jeho vnitřnosti a jeho výměšky,

12 Vynese celého býčka ze dveří ven mimo tábor na (rituálně) čisté místo, vysype tuk, spálí jej na dříví v ohni, na místo kam se dává popel zapálí popel.

13 A pokud celé izraelské společenství se zmýlilo a zmizí věc z očí kongregace a udělají jedno ze všech přikázání Hospodinových, které se nedělají, budou proviněni.

14 Bude poznán hřích, kterým se prohřešili na sobě, přinesou jako dar býčka , mládě dobytka za hřích a přinesou jej před stan setkávání.

15 Vloží starší společenství jejich ruce na hlavu býčka před Hospodinem, porazí býčka před Hospodinem.

16 Přinese kněz pomazaný z krve býčka ke stanu setkávání,

17 namočí kněz prst/ ukazováček v krvi této, sedmkrát pokropí před Hospodinem před oponou.

18 A z krve dá na rohy oltáře, před Hospodinem, který je ve stanu setkávání a veškerá krev bude vylita k základům oltáře zápalné oběti, který je ve stanu setkávání.

19 A všechn jeho tuk vyjme z něj a obrátí v dým na oltáři.

20 A udělá pro býčka tak jako udělal býčka za hřích, ano udělá smírčí obřad na něm kněz, bude jim odpuštěno.

21 Vynese býčka ze zádveří za tábor, spálí jej, jako spálil býčka prvního za hřích kongregace.

22 Pokud vládce zhřeší a udělá cokoli z přikázání Hospodinova jeho Boha, které neměl udělat v omylu

23 nebo byl obeznámen jeho hřích, kterým zhřešil, přinese oběť zápalnou, kozla bez vady.

24 Vloží svou ruku na hlavu kozla, porazí ho v místě, kde se porazí zápalná oběť před Hospodinem, prohřešil se on.

25 Vezme kněz z krve oběti za hřích na prst/ ukazováček a dá na rohy oltáře zápalné oběti,

krev jeho vylije na základy oltáře oběti pokojné

26 a veškerý jeho tuk shoří v dým na oltáři jako tuk oběti pokojné, zbaví ho od viny kněz, jeho hřích odpustí mu.

27 A pokud někdo neúmyslně zhřešil z lidu země a udělá jeden z příkazů Hospodina, který se nedělá, prohřeší se.

28 Neboť pozná na sobě své prohřešení, který zhřešil, přinese dar kozu bez vady za hřích, který zhřešil.

29 Vloží svou ruku na hlavu hříchu, porazí hřích na místě zápalné oběti.

30 Vezme kněz z krve prst/ ukazováček a dá na rohy oltáře zápalné oběti a veškerou (zbylou) krev vylije k základům oltáře.

31 A celý její tuk odstraní tak jako byl odstraněn tuk z oběti pokojné, kněz obrátí jej v dým na oltáři pro vůni sladkou Hospodinu a očistí jej kněz, bude mu odpuštěno.

32 Pokud jehně přinese (jako) oběť za hřích, samici bez vady přinese.

33 Vloží ruku svou na hlavu hříchu a porazí ji pro hřích na místě, kde porazí zápalnou oběť.

34 Vezme kněz z její krve hříchu prst/ ukazováček a dá (ji) na rohy oltáře oběti zápalné a veškerou (zbylou) krev vylije k základům oltáře.

35 A veškerý tuk odejme tak jako odejme tuk z beránka oběti pokojné, obrátí ho v dým kněz na oltáři zápalné oběti Hospodinovy, očistí na něm kněz hřích, který zhřešil bude mu odpuštěno.

2.2 Leviticus 16, Oběť za hřích pro Den smíření

1 Mluvil Hospodin k Mošemu po smrti dvou synů Aronových, přistoupili před Hospodina,

zemřeli.

2 Řekl Hospodin Mošemu: Mluv k Aronovi, tvému bratru, ať nevchází nikdy do svatyně dovnitř před *parochet*² a *kaporet*³, které jsou nad oltářem a neumře neboť v oblaku uvidí mne nad kaporet.

3 S tím vcházet bude Aron do svatyně. Býčka, mladě dobytka, (jako) oběť za hřích a berana pro oběť zápalnou.

4 Suknici lněnou svatou obleče, spodky lněné své tělo a pásem lněným opásá se a turban lněný ovine si, roucha svatá to jsou, umyje ve vodě tělo své a obleče se.

5 A z obce synů izraelských vezme dva kozly pro oběť za hřích a berana jednoho pro zápalnou oběť.

6 Přinese jako dar obětní Aron býka pro oběť za hřích, který ho usmíří pro něj a pro jeho dům.

7 Vezme dva kozly, postaví je před Hospodina na práh stanu setkávání.

8 Dá Aron pro dva kozly losy, jeden los pro Hospodina a jeden los pro Azazela.

9 Přinese jako obětní dar Aron kozla, na nějž vstoupil los Hospodina, udělali jej obětí za hřích. 10 Kozel, na nějž vstoupil los pro Azazela, postaví živého před Hospodina pro usmíření na něm, pošle ho k Azazelovi na poušť.

11 Obětuje Aron býčka (jako) oběť za hřích, která ho usmíří pro jeho dům, porazí býčka, oběť za hřích, který je jeho.

12 Vezme plnou kadidelnici žhnoucí ohněm z oltáře před Hospodinem a obě své hrsti plné kadidla, vonných látek přinese před oponu,

---

2 Jedná se o oponu či závěs na schránku, ve které je Tóra, tento závěs ji zakrývá -Yaniv, Bracha „Parokhet and Kapporet“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 15 (Nat-Per), Thompson Gale 2007, str. 663

3 Kapporet je záclonka, která překrývá schránku, kde je umístěna Tóra. Viz. Yaniv, Bracha „Parokhet and Kapporet“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 15 (Nat-Per), Thompson Gale 2007, str. 663

13 dá kadidlo na oheň před Hospodinem, přikryje oblak kadidelnice deskou, která je na svědectví a neumře.

14 Vezme z krve býka, postříká prstem/ ukazováčkem svým před deskou a na východ před desku, postříká sedmkrát z krve prstem.

15 Porazí kozla (jako) oběť za hřích, který (kozel) přinese pro lid přinese svou krev, zevnitř opony a udělá s jeho krví jako dělá s krví býka, postříká na desku a před desku.

16 Očistí svatyni od nečistot synů Izraele a přestoupení jejich pro všechny hříchy jejich a takto udělá stan setkávání přebývajících s nimi uprostřed nečistot jejich.

17 Žádný člověk nebude ve stanu setkávání když on vchází do svatyně pro zproštění viny až dokud nevyjde, očistí pro sebe a jeho dům a pro celou obec Izraele.

18 Vystoupí k oltáři, který je před Hospodinem, očistí jej, vezme z krve býka a z krve berana, dá na rohy oltáře a okolo,

19 postříká na něj krev prstem/ ukazováčkem sedmkrát, očistí ho, posvětit ho od nečistot synů Izraele.

20 Dokončí očistění svatyně a stanu setkávání a oltáře a obětuje kozla živého.

21 Vloží Aron obě ruce své na hlavu kozla živého a vyzná ne něm všechny hříchy jeho a synů Izraele a všechna jejich přestoupení pro všechny jejich hříchy a dá je na hlavu kozla a vyžene ho skrze muže připraveného (k tomu) na poušť.

22 Ponese kozel n sobě všechny hříchy do země neúrodné/ odřízlé od vody ⁴, odežene kozla do pouště.

23 Přijde Aron ke stanu setkávání, svleče oděvy lněné, které si oblékl když vcházel do svatyně, nechá je tam.

---

4 Neúrodná zem, poušť je oblastí temna, sídla démona.

24 Umyje tělo své ve vodě v místě svatém, obleče oblečení své, vyjde, udělá zápalnou oběť svou a oběť lidu a očistí pro sebe a pro lid.

25 A tuk z oběti za hřích zapálí na oltáři.

26 Odvádějící kozla pro Azazela vypere oblečení své, umyje tělo své ve vodě, potom přijde k tábořišti.

27 Býček za hřích, kozel za hřích, jejichž krev byla přinesena k očištění svatyně, vynese ven z tábora, spálí v ohni jejich kůži a jejich maso a jejich výměšky.

28 Spálí s nimi oblečení své, umyje své tělo ve vodě a potom přijde do tábora.

29 Bude vám zvykem navždy v měsíci sedmém, desátého dne měsíce ponížovat své duše a žádná práce nebude dělána domorodcem a cizincem přebývajícím mezi vámi,

30 neboť den tento usmíří vás pro očištění vaše ze všech vašich hříchů před Hospodinem a usmíří vás.

31 Sobota odpočínutím vám bude, ponížovat budete duše své ustanovením věčným.

32 Očist'ovat bude kněz, který bude pomazaný s ním který bude jím zplnomocněný pro vykonávání kněžského řádu, namísto svého otce oblékne roucho bavlněné, roucho svaté.

33 Očist'ovat bude svatyni a stan setkávání a oltář, očist'ovat bude kněze a veškerý lid ustanovením bude usmiřovat.

34 Bude toto pro vás ustanovení věčné pro očištění synů izraelských ze všech jejich hříchů jednou v roce, učinil Moše jak přikazal Hospodin.

3. HŘÍCH A OBĚŤ ZA HŘÍCH A JEJICH POJETÍ V KÁNONU

3.1 Hřích

Slovo hřích se objevuje v bibli v mnoha jazykových podobách. Celkem zde můžeme najít dvacet hebrejských výrazů pro toto slovo ⁵. Po zhlédnutí textu, který se věnuje právě oběti za hřích a s kterým jsem pracovala, se ve třetí knize Mojžíšově (*Vajiqrá*) nejvíce objevuje výraz *chata*. Původní význam tohoto výrazu je *selhat* nebo *pochybit*, ať už ve vztahu muže k jinému muži nebo muže k Bohu. Výraz *chata* je zároveň použit jak na jedné straně Izraelity, tak ne-Izraelity. Jedná se tedy o vztah mezi dvěma stranami, z nichž jedna pochybila ⁶.

Toto pochybení je vymezené na základě úmluvy, která byla dána Hospodinem. Hřích je tedy jakési provinění se proti smlouvě a jako takový nese následky.

Pro odčinění hříchu byl dotyčný povinen přinést k obětování Chrámu čisté zvíře bez vady. Jaké zvíře má dotyčný, který spáchal hřích, nechat obětovat bylo dáno jeho společenským postavením. V případě, že hřích spáchal kněz nebo komunita, vhodným zvířetem byl mladý býček (Lv 4:3). Pokud oběť přinášel kníže, bylo třeba obětovat mladého kozla (Lv 4:22). V ostatních případech měla být obětována mladá koza (Lv 4:28) nebo mladá jehnička. Pokud finanční situace dotyčného nebyla dostačující, mohl obětovat hrdličku ⁷.

3.2 Obětování za hřích

Samotný rituál se skládá z několika kroků. Hříšník přinese určené zvíře bez poskvrny. Kněz vloží ruku na hlavu obětovaného zvíře a setne ho. Namočí prst do jeho krve a pokropí svatyni před oponou sedmkrát, pomaže rohy oltáře a zbytek krve vylije k základům svatyně.

„Všecken pak tuk volka toho za hřích vyjme z něho, totiž tuk přikrývající střeva a všeckem

5 Lipinsky, Edward, „Sin“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 18 (San-Sol), Thomson Gale, 2007

6 Lipinsky, Edward, „Sin“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 18 (San-Sol), Thomson Gale, 2007

7 "Google": „sin offering“, in: <http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=815&letter=S>

tuk, kterýž jest na nich. Též obě dvě ledvinky s tukem, kterýž jest na nich i na slabinách, tolikéž i bránici, kteráž jest na játrech, s ledvinkami odejme ji.“ (Lv 4:8,9). Toto kněz obrátí v oběť zápalnou. Kůži, maso, hlavu, nohy, střeva a výkaly odnese za tábořiště, na místo, kam se obvykle vynáší popel a zde zbytky z obětovaného zvířete zapálí.⁸ Takto byl zbaven hříchu. Jak lze názorně ukázat ne výše přeloženém textu (Lv 4:29) hřích vstupuje do zvířete a vykonáním oběti je osoba od něj očištěna. V této části se hovoří o hříchu lidu, „kněz vloží ruku na hřích a porazí hřích na místě zápalné oběti“⁹, tento závěr je odvoditelný z předešlých veršů, kde je vždy v této části popsáno zvíře, na kterém je prováděna oběť. Tímto se dostáváme k rituálu, který má podobnou symboliku v dnešní liturgii, a to tradice Kapparot, bude zmíněna v později.

3.3 Jom Kippur

Obřadu oběti za hřích ke dni smíření se věnuje celá kapitola Lv 16. Postup je následující, kněz se musí omýt, obléci se do lněného roucha. Obětuje býčka za sebe a za komunitu dva kozly a jednoho berana, které lid přinesl. Aron losuje kozla, jednoho pro Hospodina a jednoho pro Azazela. Kozel vylosovaný pro Hospodina je připraven na obětování za hřích, ten který padne pro Azazela, je živý postaven před Hospodina aby na něm byl vykonán smířčí obřad a je vyhnán do pouště k Azazelovi¹⁰. Aron provede oběť za hřích za sebe a svůj dům na býčkovi, „kadidlo vloží na oheň před Hospodina“ (Lv 16:13). Namočí prst v krvi býčka, pokropí jí před oponou sedmkrát na východ od opony. Porazí kozla, jeho krví pokropí stejně tak místo před oponou a na východ od opony. Tímto je pak očištěna svatyně od hříchů lidu. Stejný postup učiní ve stanu setkávání, v kterém nesmí být nikdo z lidu do té

8 Leviticus 4:3-39, Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992

9 Kittel, Rudolf, Biblia Hebraica, Stuttgartensia, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997

10 Encyclopaedia Judaica uvádí dvě možná vysvětlení slova Azazel, jedno by mohlo být určité místo, kam má být koza vyhnána – poušť, nehostinné místo s útesy. Druhou možností je pojetí slova Azazel jako negativní síly, démona. Viz. Ahituv, Shmuel, „Azazel“, in: Encyclopaedia Judaica, v. 2 (Alr-Az), Thomson Gale, 2007, str. 763

doby, než ukončí smírcí obřady. Poté vloží všechny hříchy Izraelců na kozla, který bude vyhnán do pouště a tam také odnese všechny hříchy. Aron si sundá lněné roucho a omyje se, poté si obleče roucho a jde vykonat zápalnou oběť, tuk obrátí v dým a zbytek kozla i býčka odnese za tábořiště.

3.4 Ozeáš

Tato kniha časově vymezena jménem severo-izraelského krále Jarobeáma II. a právě ze severního Izraele pochází také prorok Hošea. Další jména, které proroka dobově zařazují jsou jména judských králů, jedná se o Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše. Král Jarobeám II. vládl v období mezi lety 784 a 744 př.o.l.¹¹ Prorok zde lid varuje proti proviněním (Oz. 1:4,5)¹², která spáchali a o nadcházející hrozbě, totiž příchod Asyřanů.¹³

Oz. 4:7,8

„Čím je jich víc, tím více proti mně hřeší; já jejich váženost zlehčím. Krmí se oběťmi mého lidu za hřích, přiklánějí se k jeho nepravostem,“¹⁴

Oz 14:3

„Vezměte s sebou tato slova, obraťte se k Hospodinu, řekněte mu: Promiň nám všechnu nepravost, přijmi nás laskavě, když chceme oběti býčků nahradit svými rty.“¹⁵

V prvních dvou verších prorok kárá kněze i lid za modloslužebnictví, kterého se dopouští a které povede k nucenému exilu. V dalším verši se pak lid navrácí k Hospodinu, tentokrát za své kolektivní¹⁶ hříchy neplatí obětováním býčka, ale svým srdcem.

---

11 Předmluva ke knize Hošea, Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992, str. 811

12 Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992, str. 811

13 Předmluva ke knize Hošea, Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992, str. 811

14 Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992, str. 812

15 Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992, str. 820

16 Býček byl obětován za hříchy lidu.

3.5 Ezechiel

Kniha Ezechiel se odehrává ve vyhnanství v Babylónii v době před a po zničení chrámu r. 587/6. Jedná se tedy o období, kdy nemůže být praktikována oběť, nicméně vznikají společenství a dochází k transformaci oběti do liturgie. Poslední částí (od Ez. 40) se věnuje budoucímu obnovenému chrámu, jeho popis, rozměry, rozmístění, uspořádání (Ez. 40:1-47) a obnovení a také náprava chrámové oběti (Ez. 39 a 44).¹⁷

Ez. 44:11

„Budou (lévijci) v mé svatyni jen přisluhovat dozorem při branách domu, budou přisluhovat v domě, budou pro lid porážet zvířata k zápalné oběti a k obětnímu hodu, budou stát před lidem aby mu přisluhovali.“¹⁸

Verš 11 vypovídá o vyloučení lévijců¹⁹ z chrámové bohoslužby. Právě oni poskvrnili Chrám modloslužebnictvím a tím chrám znečistili.²⁰ To je jeden z důvodů proč Hospodin nechal Izrael padnout a odvléci do exilu. Zápalná oběť je konána stejně jako oběť za hřích.

Ez. 44:29

„Budou jíst obětní dary, oběť za hřích i za vinu, bude jim patřit všechno postižené klatbou v Izraeli.“²¹

3.6 Ezdráš

Prorok Edráš působí v období za Artaxerxa I. či II. Ocitáme se tak v době kdy je znovuobnoven Chrám a již došlo ke znovuobnovení bohoslužeb a obětování. V tomto období se zároveň slouží bohoslužba v synagogách a chrámová bohoslužba je centralizována

---

17 Bible, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost 1992, str. 753, 788, 789, 792

18 Bible, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost 1992, str. 792

19 Jeden z kmenů určený pro službu v Chrámě

20 Bič, Miloš, Kubáč, Vladimír, Sládek, Josef, Soušek, Zdeněk, Starý zákon : Překlad s výkladem – Svazek 13, Praha: Kalich 1984, str. 219

21 Bible, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1992, str. 792

do Jeruzaléma.²²

Ezd. 6:17

„Při posvěcení Božího domu obětovali sto býků, dvě stě beranů, čtyři sta beránků a jako oběť za hřích celého Izraele dvanáct kozlů, podle počtu izraelských kmenů.“²³

3.7 1. Samuelova

První kniha pojednává o období Samuelova působení jako proroka, soudce a kněze, jako muže, který vyhnal Pelištejce.²⁴ Náplní této rozsáhle knihy je popis krátkého období ve srovnání s knihou druhou, která je věnována čtyřiceti králům, tento fakt naznačuje jaká důležitost byla oboěma králům připisována. Postava krále a jeho pravomoci jsou chápány negativně, David jako jediný je králem, který tento postoj vyvrací, koncem své vlády však už také nesplňuje původní ideály a zanedbává své povinnosti.²⁵

1S 6:4

„Dále se tázali: Jakou oběť za provinění jí máme přinést? A oni řekli: Pět zlatých nádorů a pět zlatých myší, podle počtu pelištejských knížat, neboť stejná pohroma postihla všechny, i vaše knížata.“

Tato oběť se netýká Izraele, ale Pelištejců. Po sedm měsíců je Hospodinova schrána v jejich zemi²⁶ a Pelištejcům působí škody, proto je jediným řešením schránu vrátit a tím uznat svou prohru a větší sílu Boha lidu izraelského. Ovšem za své provinění musejí odvést oběť, a to pět

---

22 Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1992

23 Bible, Český ekumenický překlad, Česká ekumenická společnost, 1992. str. 394

24 Obyvatelé žijící v oblasti tehdejšího Kanaanu

25 Bič, Miloš, Balabán, Milan, Heller, Jan, Heryán, Miroslav, Starý zákon: Překlad s výkladem – Svazek 5, Praha: Kalich 1984, str. 5

26 Pelištejci ji odnesli z Chrámu

zlatých nádorů a pět zlatých myší ²⁷, které znázorňují pět pelištejských městských států. Samotný fakt, že Pelištejci byli ochotni přijmout a splnili, oč byli požádáni ve snaze usmířit se s Bohem Izraele, je velice zajímavý. Dávají tak najevo, že uznávají Hospodinovu svrchovanou moc nad ostatními pelištejskými bůžky.

Z obětí, která byla pro Pelištejce určena ja však vidět naprosto jiný přístup Hospodina vůči proviněním pelištejským než k proviněním vyvoleného národa.

---

27 Za každou z izraelských komunit se obětoval jeden býček.

4. HISTORICKÝ VÝVOJ LITURGIE

4.1 Vývoj synagogy

V době babylonského exilu a v po-exilním období sice není jisté, jak synagogy a synagogální liturgie fungovala, nicméně z několika biblických záznamů je jisté, že synagogy měly v liturgii své místo.²⁸

Ez. 11:16

„Proto řekni: Toto praví panovník Hospodin: Ano, vzdálil jsem je mezi pronárody a rozptýlil po zemích; avšak v zemích, do nichž přišli, jsem se jim stal na ten krátký čas svatyní.“

V tomto verši se Hospodin přiklání k té části vyvoleného národa, který je ve vyhnanství. Ukazuje, že s ním zůstane, i když ho nevelebí chrámovou obětní bohoslužbou, mají totiž jiné svatyně, kde dochází k jinému způsobu uctívání.²⁹

Po zániku Chrámu vyvstala otázka, jak může být svatyně (synagoga) svatým místem, odpovědí bylo, že místo získává svou svatost skrze svitky Tóry, které v ní dlí. Podobným problémem byla také otázka *šchiny*, ta se v době exilu přemístila tam, kde byl Izraelský lid, ale to se týkalo jen babylonského exilu, podle některých *šchina*³⁰ stále dlí u Západní zdi. Zároveň však je v synagoze, pokud se sejde *minjan*³¹,³² také dlí nad *bet dinem*, přebývá mezi těmi, kdo studují Tóru.³³ Od 6. st. o.l. se synagoga stává také školou místem činnosti celé obce.

Použití termínu *synagógé* se objevuje až v 1. st. o.l., nicméně již od 3. st. př.o.l. existovala místa, která byla synagogami, v té době se pro jejich označení používal termín *proseuché*.³⁴

28 Schubert, Kurt, Židovské náboženství v proměnách věků, Praha: Vyšehrad 1999, str. 112

29 Bič, Miloš, Kubáč, Vladimír, Sládek, Josef, Soušek, Zdeněk, Starý zákon : Překlad s výkladem – Svazek 13, Praha: Kalich 1984, str. 56

30 Božská přítomnost

31 Minimální počet deseti mužů, který se musí sejít, aby mohla být vykonána bohoslužba

32 Schubert, Kurt, Židovské náboženství v proměnách věků, Praha: Vyšehrad 1999, str. 112

33 Newman, Ja'akov, Sivan, Gavri'el, Judaismus od A do Z, Praha: Sefer 2004, str. 207

34 Schubert, Kurt, Židovské náboženství v proměnách věků, Praha: Vyšehrad 1999, str. 112

Tato koexistence dvou institucí vedla k vzájemnému ovlivňování a díky ní se také chrámová bohoslužba odráží v bohoslužbě v synagoze. Jediné, co však zůstává v synagoze stejné svým uspořádáním, jako bylo v Chrámu, je schránka na Tóru a její opona.

V tomto období koexistence také vzniká instituce *ma'amadot*,³⁵ tato instituce reprezentuje svůj obvod/ komunitu a za ní se účastní chrámových bohoslužeb.

4.2 Vývoj liturgie

Hlavní myšlenkou a zároveň hlavním rozdílem od obětování v Chrámu, je změna z magického kultu obětování na obětování vlastního srdce. Výsledkem obětování v Chrámu mohlo být následné opakování hříchu a hříšník tak zůstával v neustálém koloběhu. Kdežto v tomto novém přístupu je kladen důraz na vlastní činy, pokání a uvědomění si svých hříchů, snaha zamezit jejich opakování.

Liturgie byla zpočátku velice uzavřená a nesjednocená, ne všem byla známá, tak jak je známa dnes, nebyl žádný fixní řad, jak by měla bohoslužba vypadat a co přesně by měla obsahovat, později se však začala ucelovat a sjednocovat ve všech oblastech, kam se judaismus rozšířil. Dodnes můžeme pozorovat jisté odchylky u různých rituů.³⁶

Z dvou původních rituů, totiž babylonského a jeruzalémského, se později vyvinulo několik dalších rituů. Mezi rity babylonské patří německý, italský a románský ritus, mezi rity jeruzalémské pak patří sefardský a jemenský ritus. Dnes jsou nejznámější Aškenázský, Sefardský a Chasidský ritus.³⁷ Tyto rity byly původně odlišeny na základě lokálního umístění té určité skupiny. Dnes už tomu tak není.

Liturgie, jak ji známe dnes se vyvíjela tisíciletí, zpočátku byla v naprosto jasné, čisté a jednoduché formě. Hlavním záměrem bylo odpovědět potřebám člověka. Krátce po pátém

---

35 Země je rozdělena do 24 zemských obvodů, každý má zástupce.

36 Elbogen, Ismar, *Jewish Liturgy: A Comprehensive history*, New York: The Jewish Publication Society 1993, str. 4

37 Nosek, Bedřich, *Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie*, Praha: Karolinum 2005, str. 13

či šestém století, kdy bylo povoleno zaznamenávání modliteb, vzniká nový útvar, který se nazývá *pijut*.^{38 39} Dříve nebylo povoleno sepisování modliteb, jelikož byly považovány za součást *Tora še-be'al Pe*.⁴⁰

4.3 Vznik modlitebních knížek

K prvnímu sepisování modlitebních knížek dochází převážně v období *ga'onim*.⁴¹ Jedná se většinou o responsa obcím, které se dotazují na správný modlitební řád. Tak vznikl i jeden z nejzásadnějších sederů je **Seder rav Amram ga'on**, který se stal podkladem pro modlitební knížky jak ritu aškenázského, tak ritu sefardského. Vzhledem k jeho zaměření byl spíše vhodný pro náboženské autority obce. **Seder rav Sa'adja gaon** je už spíše určen běžným věřícím pro svoje jasné a logické uspořádání.⁴²

Hlavním obdobím, kdy dochází k rozšíření modlitebních knížek mezi širší veřejnost je období vynálezu knihtisku.

---

38 Poetické útvary náboženské povahy

39 Elbogen, Ismar, *Jewish Liturgy: A Comprehensive history*, New York: The Jewish Publication Society 1993, str. 4

40 Ústně tradovaná Tóra

41 Období určité školy učenců, které se datuje od sedmého do počátku jedenáctého století

42 Nosek, Bedřich, *Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie*, Praha: Karolinum 2005, str. 27, 28

5. HISTORICKÉ POZADÍ ZÁNÍKU DRUHÉHO CHRÁMU

Již v druhém století před Kristem se začínají objevovat antisemitské nálady nejdříve ze stran seleukovců a později ze stran Římanů. Povídal se různé příběhy o tom, že v Chrámu visí oslí hlava, které se židé klaní nebo že se v Chrámu provádějí lidské oběti. Jako vždy, co je pro lid nepochopitelné nebo ukryté, stává se tajemným a nesprávným a právě proto je zde snaha ukryt.⁴³

Původně tyto špatné vztahy byli jen s Řeky. Řím respektoval nařízení o rituální čistotě, náboženskou samosprávu přenechal židům. Již za vlády římského císaře Tiberia (14 – 37 o.l.) dochází ke zhoršení poměrů. Roku 27 o.l. se stává judským prokurátorem Pontius Pilatus, za jeho desetileté vlády dochází útlaku a bezpráví, podpora antisemitismu dávala Římanům větší moc. Hlavním důvodem, proč se židé stávali cílem nelibosti, byla jejich nevole přizpůsobit se novému režimu politickému, ale hlavně náboženskému. Jedním z činů, které Pilata neslavně proslavily, bylo vnesení vojenské standarty s císařovým obrazem.⁴⁴

V době vlády císaře Caliguly (37-41 o.l.) dochází k dalším podnětům pro povstání. Císař se rozhodl zavést povinný kult císaře, ten měl být uctívám jako Bůh ve všech Chrámech, což bylo pro židy nepřijatelné. Většina vojenských či politických hodností byla obsazena nežidy, včetně hodnosti prokurátora.⁴⁵ Židé tedy ve vlastním státě neměli zastání, jelikož pro Řím podpora vzrůstajícího antisemitismu byla spíše pomocnou rukou nad zvládáním této nepoddajné provincie, nebyla ani povolná řešit problémy mezi dvěma tábory, tedy židy a nežidy, a kriminalitu, která tak narůstala.⁴⁶

Následkem tohoto útlaku dochází r. 66 o.l. k revoltě. Tato revolta začíná v Cesareji a posléze v Jeruzalémě, kde je pak následně pro židy neslavně potlačena. Jedním z důvodů, proč nebylo

---

43 Johnson, Paul, Dějiny židovského národa, Praha: Rozmluvy 1995, str. 136

44 Segert, Stanislav, Starověké dějiny židů, Praha: Nakladatelství svoboda 1995, str. 171, 172, 173

45 Hodnost prokurátora byla nejvyšší v Judei, prokurátor byl jmenován z příslušníků rytířského stavu, zároveň byl podřízený legátovi dosazenému císařem ke správě Syrské provincie.

46 Johnson, Paul, Dějiny židovského národa, Praha: Rozmluvy 1995, str. 138

dáno židovskému odboji zvítězit byla občanská válka mezi samotnými židy. Vnitřní neshody vedly k oslabení.

Vespasianus je vyslán, aby toto povstání potlačil. Po Nerově smrti se stává r. 69 o.l. Vespasianus panovníkem a jeho syn Titus má oblast na starost. 10. srpna 70 Titus dobývá Jeruzalém, zároveň dochází ke zničení druhého Chrámu.

Po pádu Jeruzaléma zbyla jen tři místa, která Římu stále odporovala, a to pevnost Herodion, pevnost Machareus a Masada. Do r. 72 o.l. však všechny padly do rukou Římanů. Po této porážce se vlna antisemitismu ještě zvedá, podle dobyvatelů jsou židé národem, který sám Bůh raději opustil. V průběhu dalších desetiletí tyto tendence stoupali, což vedlo k dalšímu povstání, které bylo r. 135 násilně potlačeno.⁴⁷

---

47 Johnson, Paul, Dějiny židovského národa, Praha: Rozmluvy 1995, str. 140

6. VYSOKÉ SVÁTKY PO ZNIČENÍ DRUHÉHO CHRÁMU

V dnešní liturgii se setkáváme s dvěma hlavními svátky, které se věnují tématu hříchu a jeho odpuštění. Jsou to vysoké svátky Roš ha-šana a Jom kipur. Měsíc před svátky a po deset dní, které mezi těmito svátky jsou, se každé ráno troubí na *šófar*⁴⁸, tímto jsou lidu připomínány jejich hříchy a pokání, které mají provádět.⁴⁹

Vysoké svátky se vyznačují svojí pestrou, velice odlišnou bohoslužbou, jinými nápěvy. Tyto dny svojí podstatou nejsou svátky, nejde jako u ostatních svátků židovského kalendáře o události veselé, ba naopak. Svou podstatou jsou to dny pokání a vzpomínání. Oproti veselým svátkům, jako například *Purim*, vynikají svou vážností a specifickou atmosférou. Tato atmosféra soudu a procházení našimi činy za celý rok připomíná naši nesmrtelnost a konečnost.

Tyto dva vysoké svátky, tedy Roš ha-šana a Jom kipur spojuje deset dní pokání, jejichž bohoslužba je podobná oběma svátkům.

---

48 Beraní roh, na který se vydávají tři různé zvuky, a to *t'kijá*, *š'varim* a *šofarot*

49 Stern, Marc, Svátky v životě židů, Praha, Vyšehrad, 2002

7. ROŠ HA-ŠANA

7.1 Struktura bohoslužby; modlitby a zvyky

Roš ha-šana je pro nás zajímavým svátkem hlavně kvůli svému významu jako dne soudu. Týden před samotným dnem svátku jsou recitovány *s'lichot*,⁵⁰ před každou ranní bohoslužbou vyjma Šabatu. Přestože člověk přes rok hřeší a neplní mitzvot, Hospodin hodnotí jeho konání právě v toto období, nejde o to, že by nedbal konání člověka v jinou dobu jeho života, ale spíše hodnotí, zda plní jeho vůli a zda v tuto dobu určenou pro pokání a zamyšlení se nad svým konáním za uběhlý rok, plnění mitzvot, opravdu plní to co mu Hospodin uložil.⁵¹

Přestože se tento svátek slaví jen jeden den, jedná se o velice dlouhý den, který trvá čtyřicet osm hodin.

Vzhledem k tomu, že již není možnost obětovat v Chrámu, zůstává otázkou, co nahrazuje tuto oběť. Když procházíme liturgii na Roš ha-šana, nacházíme pár úkonů/ modliteb, které nám ji připomínají.

7.1.1 Ma'ariv – struktura večerní bohoslužby⁵²

- Barchu
- Šma s požehnáním (Ha-ma'ariv aravim, Ahavat olam, **Šma**, Emet ve-emuna)
- Biblické pasáže
- Chaci kadiš
- Amida (první tři benedikce, třináct prostředních benedikcí, poslední tři benedikce)
- Kadiš Šalem

---

50 Kajicné modlitby, vyznání hříchů. Aškenazim recitují slichot v rámci oslav RH pouze deset dní mezi oběma svátky, sefardim recitují slichot už od začátku předchozího měsíce, tedy od 1. elulu., slichot se také recitují o postních dnech

51 Ki Tov, Eliyahu, The Book of Our Heritage: The Jewish Year and Its Days of Significance: Volume One: Tishrey – Sheva, 1996

52 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

- Alejnu
- Kadiš Jatom

Po celý měsíc elul je na konci večerní bohoslužby recitován Ž 27.

7.1.2 Slichot – půlnoční bohoslužba⁵³

Tato bohoslužba se koná minimálně jeden poslední večer před Roš ha-šana.

- *Ašrej*⁵⁴
- Chaci kadiš
- biblické verše
- **Slichot**
- Šeloš esrej midot
- Viduj
- prosby

7.1.3 Šachrit – struktura ranní bohoslužby

- Brichot ha-šachar
- Pesukej de zimra
- Barchu
- Šma s požehnáním (Jocer or, ahava raba, **Šma**, Emet ve-jaciv)
- Amida (první tři benedikce, třináct prostředních benedikcí na RHŠ nahrazeny jednou benedikcí prohlašující svatost dne, poslední tři benedikce)

První tři benedikce jsou velebením Hospodina, třináct prostředních benedikcí, které se na svátky nečtou, jsou kolektivními prosbami obce, poslední tři benedikce jsou díkuvzdáním a první z nich byla původně modlitbou za to, aby Hospodin přijal oběti, poté byla změněna, aby Hospodin přijal modlitbu obce.

---

⁵³ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

⁵⁴ Žalm 145

Na RHŠ se vkládají do prvních dvou a posledních dvou benedikcí modlitby. Do třetí benedikce se vkládají slova *ha-Melech ha-Kadoš*.

Tato struktura Amidy se zachovává po všechny dny pokání a na Jom Kipur.

- Avinu Malkejnu (recituje se také všechny pokání, vyjma šabatu)
- Chaci kadiš
- Četba z Písma - první den: Gn. 21:1-34, Nu 29,1-34, Haftara (1 S 1:19-20)
- druhý den: Gn 22, Haftara Jr 31, 1-20
- Kadiš šalem
- Alejnu
- Kadiš jatom

7.1.4 Musafová bohoslužba prvního dne

Musafová bohoslužba má také spojení s chrámovou bohoslužbou. I v chrámu byla na všechny svátky sloužena musafová, tedy přídatná bohoslužba, která den svátku oddělovala od všedních dnů.

Troubení na šofar bylo zařazeno do musafové bohoslužby, původně se jednalo o bohoslužby vytrženou ranní bohoslužby.⁵⁵

- Amida (první tři benedikce, prostřední tři benedikce, poslední tři benedikce)

Mezi benedikce jsou vloženy tři modlitební celky: *Malchujot*, *Zichronot*, *Šofarot*

Před třetím požehnáním se recituje pijut *U-netane tokef*.

Na konci každé ranní bohoslužby je od počátku předchozího měsíce (1. elul) troubeno na šofar, také je recitován Ž 27.

7.1.5 Mincha – struktura odpolední bohoslužby

- Ašrej

---

⁵⁵ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

- Chaci kadiš
- Amida (první tři benedikce, jedna prostřední benedikce, poslední tři benedikce)
- Kadiš šalem
- Alejnu
- Kadiš jatom

7.2 Viduj

Viduj je vyznáním hříchů podle abecedního pořadí. Přidává se za poslední z modliteb *Amidy*⁵⁶. Dělí se na dvě části: *Ašamnu*⁵⁷ a *Al chet*⁵⁸.

7.3 Tašlich

Modlitbu Tašlich⁵⁹ se většinou pronáší jak první den na Roš ha-šana či druhý den, tak kterýkoliv den do 23. tišri, nesmí se však pronášet na Šabat nebo Jom kipur. Avšak většinou se pronáší první den po bohoslužbě mincha.⁶⁰ Přednáší se u vody, do které se následně hodí kousíček chleba nějaké dobroty, ty má v kapse člověk záměrně, jejich vhozením do vody umocňuje zbavení se, tedy „odhození“ hříchů. Tímto způsobem se věřící očisťují od svých provinění.⁶¹ K Tašlich se dále předčítají verše Mi 7:18-20 a několik žalmů.

Mi 7:18-20

„Kdo je Bůh jako ty, který snímá nepravost, promíjí nevěrnost pozůstatku svého dědictví. Nesetrvává ve svém hněvu, neboť si oblíbil milosrdenství. Opět se nad námi slituje, rozšlape naše nepravosti. Do mořských hlubin vhodíš všechny jejich hříchy, prokážeš věrnost Jákobovi, milosrdenství Abrahamovi, jak jsi za dnů pradávných přísahal našim otcům.“⁶²

⁵⁶ Modlitba, hlavní složkou bohoslužeb, pronáší se na šachrit, mincha i ma'ariv, nazývá se také ha-Tfila nebo Šmone esre

⁵⁷ „Zhřešili jsme“

⁵⁸ „Kvůli hříchu“

⁵⁹ Dosl. Překlad „odhodíš“

⁶⁰ Odpolední bohoslužba, večerní bohoslužba se nazývá ma'ariv, název pro ranní bohoslužbu je šachrit

⁶¹ Stern, Marc, Svátky v životě židů, překl. Alena Smutná, Vyšehrad 2002, str. 71

⁶² Bible, Český ekumenický překlad, Česká ekumenická společnost, 1992, str. 841

Abraham P. Bloch uvádí jedno z možných vysvětlení tohoto zvyku. Toto vysvětlení je přisuzováno MaHaRaLovi.⁶³ Tato teorie se vrací až k Abrahamovi a snahu satana překazit cestu k hoře Moria, kde měl Abraham obětovat svého syna jako oběť Bohu. Satan se proměnil v řeku, aby nemohl Abraham dál pokračovat k hoře a tak nesplnil, co mu Bůh přikázal.⁶⁴

Tento zvyk vznikl ve středověku v oblasti obývané *aškenazim*.⁶⁵

7.4 Deset dní pokání

Těchto deset dní, které od sebe oddělují dva snad nejdůležitější svátky, až po Šabatu tedy, je prodechnuto pokáním. V těchto dnech je Bůh nejbliže věřícím, pokání a modlitby jsou jím přijaty ihned.⁶⁶ Lidé věnují větší pozornost plnění mitzvot, studiu Tory a srovnávají dluhů či pohledávek, které ještě nejsou vyřešené.

Hříchy, které po celý rok činíme, nejsou jen ty, které jsou vidět v našem konání. Jsou to také pohnutky naší mysli, už jen tím, že na hřích myslíme, ho činíme. Cílem pokání není jen slepě následovat model „prohřešení se – pokání“, pokání samotné nás má přivést k uvědomění si, jaké děláme chyby a z nich se poučit, abychom je dále nečinili.⁶⁷

Hlavním momentem je tedy uvědomění si hříchu a zřící se ho navždy. Je také důležité si uvědomit, když se poté za určitý čas snažíme osvobodit od jiných hříchu, zda nepocházejí z provinění předchozích, s kterými jsme se měli již vypořádat.

Jedním z dalších kroků je usmíření se s těmi, proti kterým jsme se nějak provinili, ať se již jednalo o provinění vědomé či nevědomé, druhá strana by však také měla být k proviněnému

---

63 Pod tímto jménem vystupuje Jehuda Lowi ben Becalel (1525 – 1609), který působil jako vrchní rabín v Praze v období vlády Rudolfa II., MaHaRaL vzniká z hebrejského akronymu „*Moreinu ha-Rav Loew*“, což znamená „*Náš učitel, Rabbi Loew*“

64 Bloch, Abraham P., *The Biblical and Historical Background of Jewish Customs and Ceremonies*, Ktav Publishing House, New York, 1980, str. 150

65 Aškenazim je označení pro židy žijící v diaspoře v Evropě, sefardim je pak označení pro diasporní židy v severní Africe (Maghreb)

66 Ki Tov, Eliyahu, *The Book of Our Heritage: The Jewish Year and Its Days of Significance: Volume One: Tishrey – Sheva*, 1996, str. 49

67 Ki Tov, Eliyahu, *The Book of Our Heritage: The Jewish Year and Its Days of Significance: Volume One: Tishrey – Sheva*, 1996, str. 53

shovívavá.⁶⁸

Šabatová bohoslužba před Jom Kipur se nazývá *Šabat tšuva* a vyznačuje se četbou Oz 14:2 a Mi 7:18.

7.5 Kaparot

Dalším zvykem je *kaparot*.⁶⁹ Tento zvyk se provádí, stejně jako modlitba Tašlich, v období mezi Roš ha-šana a Jom Kipur. Je závazný pro muže, ženy, tak i děti, dokonce těhotná žena je povinna tento zvyk provést za své ještě nenarozené dítě. Muž si vezme bílého⁷⁰ kohouta, žena si vezme bílou slepici, při recitaci: „*To bude má výměna, mé smíření. Necht' za mne zemře.*“ s kohoutem/ slepicí v pravé ruce zatočí třikrát nad hlavou. Poté dochází k zabití kohouta/ slepice, vnitřnosti se dají ptákům nebo domácím zvířatům, zbylé maso se pak dá chudým. Nejvhodnějším dnem je odpoledne před Jom Kipur.⁷¹ V případě, že však je těžké nalézt bílého kohouta či slepici, je možno je nahradit barevnými. Nemusí se dokonce jednat výhradně o kohouta, může být nahrazen rybou nebo jiným zvířetem. Nesmí to však být holubice, jelikož ty byly obětovány v Chrámu

7.6 Srovnání kaparot s obětí za hřích v dobách Chrámu

Kaparot se přibližuje svým procesem obětování v Chrámě. Hlavní rozdíl je však už v tom, že tento úkon dělá dotyčný sám za sebe, bez prostřednictví kněze. V chrámové oběti se hřích předává na zvíře, které za nás obětujeme, stává se hříchem, pro který umírá. Avšak v případě kaparot se tímto úkonem nezbavujeme hříchu samotného, spíše si naše hříchy máme uvědomit a přimět se k pokání.

---

68 Ki Tov, Eliyahu, *The Book of Our Heritage: The Jewish Year and Its Days of Significance: Volume One: Tishrey – Sheva*, 1996, str. 57

69 smír

70 Bílá má pro tyto svátky velký význam, značí čistotu a zároveň připomíná bílá roucha kněží

71 Stern, Marc, *Svátky v životě židů*, překl. Alena Smutná, Vyšehrad 2002, str. 72

Vnitřnosti zvířete byly spáleny jako oběť pokojná a zbytek masa se nechal spálit za tábořištěm, u kaparot se vnitřnosti nechávají pro ptáky či domácí zvířata a zbytek masa chudým.

Je vidět, že oba obřady mají podobné postupy se stejným posláním, avšak forma byla pozměněna, veškerá podobnost se snaží spíše vyjádřit symboliku. Tento obřad rozhodně není zastoupením oběti konané v Chrámu, ale svojí symbolikou nám má tento obřad připomínat. Je však důležité si stále pamatovat, jak bohoslužba vypadala, a to z několika prostých důvodů. Samotným čtením o bohoslužbě ji děláme a zároveň tento stav je jen dočasný.

8. JOM KIPUR

Deset dní strávených pokáním se uzavírá dnem svátku Jom kipur, který je největším z postních dnů židovského kalendáře. Vpředvečer svátku, kdy půst začíná, se vyznává *Kol nidrej*⁷², které se budu později věnovat samostatně. V den Jom kipur dochází k soudu nad všemi lidmi, po celých deset dní se měli zamýšlet nad svými činy a povinnostmi za celý rok a v tento den přistupují, aby se vyznali ze všech svých hříchů. Atmosféra svátku je balancování nad životem. V dobách Chrámu byla bohoslužba na Jom kipur velice pestrá, v diaspoře se však téma svátku točilo a dodnes točí také kolem abstinence. Nejde jen o půst, kdy se zdržujeme jídla, ale také ostatních materiálních potřeb.

Boží odpuštění je podmíněno přiznáním hříchů, také litování všech svých provinění a usmíření se všemi, proti kterým lidé provinili. *T'suva*⁷³ je základním kamenem obou svátků, skrze *t'suva* urychlujeme celý proces odpuštění.

Pro tento svátek je příhodné číslo pět. Je zde pět oblastí, na které se vztahuje půst⁷⁴, na Jom Kipur se složí pět bohoslužeb⁷⁵ a pětkrát dochází k vyznání hříchů.

Jedním z dalších úkonů. Které očišťují je *mikve*⁷⁶, která se má provést v předvečer svátku.

8.1 Bohoslužba na Jom kipur

8.1.1 Kol nidrej

Tato modlitba pronášená vpředvečer Jom kipur má význam právního zrušení všech slibů, povinností, přísah a závazků. Proto také dochází k vyjmutí nejméně dvou svítek, jejich nosiči,

---

72 „Všechny sliby“

73 Pokání, návrat k Bohu

74 Jídlo a pytlí, mytí, parfémování a kosmetika, kožená obuv, pohlavní styk

75 Ma'ariv v předvečer JK, šachrit, musaf, mincha, Ne'ila

76 Rituální očištná lázeň

kantor a rabín představují zástupně *bejt din*⁷⁷. Muži si oblékají *talit*⁷⁸ a bílý *kilt*⁷⁹, jako se pohřbívají mrtví. Bílá na znamení očištění a také nám to připomíná, že smrti a Božímu soudu se nelze vyhnout.⁸⁰ Kol nidrej se začíná recitovat před bohoslužbou samotnou ještě než zapadne slunce.

Rosh Hashanah 23b

„Ten, který nechce aby jeho sliby ovlivnily celý rok měl by prohlásit na Roš ha-šana toto: jakýkoliv slib (který má být udělán a/ nebo mne zadržuje od děláni něčeho), který bych si měl osvojit v průběhu roku, je tímto anulován.“

Kol nidrej se opakuje třikrát, kantor ji opakuje pokaždé hlasitěji, přítomní si j s ním tiše opakují. Jejím pronesením vyhlášíme neplatnost všech slibů od minulého Jom kipur do dnešního.

8.1.2 Ma'ariv – struktura večerní bohoslužby⁸¹

- Barchu
- Šma s požehnáním (Ha-ma'ariv aravim, Ahavat olam, **Šma**, Emet ve-emuna)
- Biblické pasáže
- Chaci kadiš
- Amida (první tři benedikce, jedna prostředních benedikce, poslední tři benedikce)

Základní benedikce je neobzčejně dlouhá. Obsahuje dva podstatné celky, a to vyznání hříchů (Viduj) a Slichot.

Viduj se opět skládá z *Al chet* a *Ašamnu*, po tomto vyznání hříchů přichází čas na *t'suva*,

---

77 „dům soudu“, sestává se s několika rabínů, v zemích diaspory má jen poradní ráz, v Izraeli je však výhradní pravomocná nad židovským obyvatelstvem

78 Modlitební plášť, muži jej smí nosit až po obřadu Bar micva, na rohy pláště se zavěsí *cicit*, vpředvečer Jom kipur si ho však mohou vzít i chlapi, kteří ještě nemají po Bar micva

79 Bílý háv připomínající ten, co nosí rabín, nosí se na vysoké svátky

80 Stern, Marc, Svátky v životě židů, překl. Alena Smutná, Vyšehrad 2002, str. 85

81 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

„návrat z nesprávné cesty“⁸².

Slichot na večerní bohoslužbu pro Jom kipur jsou stejné jako půlnoční bohoslužba Slichot v předvečer RHŠ, obsahují však navíc několik pijutů:

Ja'ale je kolektivní prosbou směřovanou k Hospodinu, aby přijal prosby obce.

Ki-nine ka-homer

- Kadiš Šalem
- Alejnu
- Kadiš Jatom

8.1.3 Šachrit na Jom kipur

Tato bohoslužba je složená stejně jako šachrit na RHŠ, přesto je však odlišný. Odlišnost je způsobena množstvím různých pijutů, které jsou přidávány do benedikcí Šma a Amidy a vkládáním samotných modlitebních celků.

8.1.4 Musaf na Jom kipur

Součástí Amidy v musafové bohoslužbě je pijut Avoda.

8.1.4.1 Avoda

Avoda je jasnou připomínkou bohoslužby v Chrámě se všemi svými obyčejí, zde narážíme na skutečnost, že není Chrám a oběť je tudíž zakázaná, stále platí, že číst si o průběhu těchto bohoslužeb má význam, jako by byly skutečně provedeny. Avoda detailně popisuje proces oběti, pocity kněze před bohoslužbou samotnou, jeho přípravy na ni apod.

8.1.5 Četba z písma

Četba z písma na Jom Kipur je velice dobře zvolena, ustanovena byla již za období Chrámu, tudíž se čtou ty samé verše, které již tehdy byly stanoveny kněžími.

---

82 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

O **šachritu** se předčítají části Lv. 16,1-34 a Nu 29:7-12, Haftarou je Iz 57:14 – 58:14.⁸³

8.1.6 Mincha – struktura odpolední bohoslužby

- Amida (první tři benedikce, jedna prostřední benedikce, poslední tři benedikce)
- Četba z Písma- Lv 18:1-30, Haftara: Jonáš, Mi 7:18-20⁸⁴

8.1.7 Ne'ila⁸⁵

Poslední bohoslužbou tohoto svátku je *Ne'ila*⁸⁶. Dochází ke změně recitace Amidy a části, které se neobjevují v předchozí bohoslužbě mincha se objevují zde.

- Ašrej
- *U-va le-Cijon go'el*
- Amida
- Slichot
- Avinu malkejnu
- biblické výroky
- Kadiš
- troubení na šofar

Touto bohoslužbou se uzavíral nejen Jom kipur, ale zároveň brány Chrámu, dnes má význam uzavírání bran před prosbami.

---

83 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

84 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

85 Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005

86 „uzavření, uzamčení“

9. ZÁVĚR

V této práci jsem se snažila poukázat na dva způsoby bohoslužby, která má stejný význam a cíl, ale v průběhu staletí musela změnit formu vzhledem k dějinným událostem, které v této byly zásadní.

Záměrem této práce bylo propojit chrámovou bohoslužbu s dnešní synagogální liturgií s konkrétním zaměřením se na oběť za hřích. Tato návaznost je nejvíce viditelná právě ve struktuře bohoslužeb konaných na Jom Kipur, kde je i záměrem vyvolat ve věřících pocit účasti na chrámové bohoslužbě a ještě je podpořen faktem, že biblické verše, které se při příležitosti svátku čtou, jsou dané již z dob Chrámu a také se tehdy recitovaly.

Roš ha-šana a období deseti dní pokání mezi těmito dvěma svátky, několika obřady také připomíná, leč jen symbolicky, oběť za hřích.

Co je ovšem důležitější, je pokrok, který byl učiněn i přes takovou událost, která otřásla vírou věřících ocitajících se v exilu. V průběhu staletí, kdy chrám stál, docházelo k častému příklonu k modlářství, za které musel vyvolený národ přijímat následky. Přestože Hospodin vyslal proroky varující a připomínající, co přináší odklon od nařízení Hospodinových, proroci nebyli vyslyšeni a Izrael nepoučen z předchozích chyb, musel opět nést následky a dojít k uvědomění skrze nešťastné události.

Jedním z důležitých okamžiků je pak uvědomění si, že i v exilu zůstává společenství silné a pro odpuštění hříchů není třeba zápalné oběti, ale modlitby. Tato modlitba je obětí srdce věřícího, který si uvědomuje svůj hřích a poká se, skrze toto pokání dochází k usmíření. Toto usmíření by však nemělo docházet jen mezi mužem a Bohem, ale také mezi mužem a mužem. Možnost, že dojde k nápravě hříšníka je tedy daleko větší než v případě obětování býčka, který zbavil hříchu, aniž došlo k řádnému pokání.

Záměrem této práce bylo také najít most mezi těmito obdobími a zmapovat postupné utváření

synagogální liturgie v tomto konkrétním tématu, vzhledem k tomu, že najít literaturu, která by se tímto tématem zabývala takto podrobně, ale zároveň byla na nižší úrovni pro zpracování bakalářské práce, nebylo jednoduché.

Této práci bych se však ráda věnovala v magisterské práci a zaměřila se na literaturu, která je mi zatím kvůli bariérám jak znalostním v oboru, tak jazykovým nepřístupná.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

Prameny:

Bible, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost 1992.

Biblická konkordance, Praha: Česká biblická společnost, 1993.

Bič, Miloš, Balabán, Milan, Heller, Jan, Heryán, Miroslav, Starý zákon: Překlad s výkladem – Svazek 5, Praha: Kalich 1984.

Bič, Miloš, Kubáč, Vladimír, Sládek, Josef, Soušek, Zdeněk, Starý zákon : Překlad s výkladem – Svazek 13, Praha: Kalich 1984.

Johnson, Paul, Dějiny židovského národa, Praha: Rozmluvy 1995.

Newman, Ja'akov, Sivan, Gavri'el, Judaismus od A do Z, Praha: Sefer 2004.

Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, Úvod do synagogální liturgie, Praha: Karolinum 2005.

Schubert, Kurt, Židovské náboženství v proměnách věků, Praha: Vyšehrad 1999.

Stern, Marc, Svátky v životě židů, Praha, Vyšehrad, 2002.

Seundární literatura:

Elbogen, Ismar, Jewish Liturgy: A Comprehensive history, New York: The Jewish Publication Society 1993.

Ki Tov, Eliyahu, The Book of Our Heritage: The Jewish Year and Its Days of Significance: Volume One: Tishrey – Sheva, 1996

Kittel, Rudolf, Biblia Hebraica, Stuttgartensia, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.

Užité encyklopedie:

Skolnik, Fred, Encyclopaedia Judaica, v. 18 (San-Sol), Thomson Gale, 2007.

Newman, Ja'akov, Sivan, Gavri'el, Judaismus od A do Z, Praha: Sefer 2004.

Webové zdroje:

„Google“, „sin offering“, < <http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=815&letter=S> >

SUMMARY

The intent of this thesis was to find continuity between temple sacrifice and service in synagogue. I have tried to Compare thou two phenomenons and to find connections.

Jom kipur service still strongly remains temple service, one of the prayer is actually reading about the temple services. Even though there is no possibility to do services which took place in temple because They are forbidden anywhere out of the temple, we can still fullfil them by saying the procedure.

The main change from the times of Temple is changing sin offering into a offering of hart, atonment and repetance. The results of sin offering were not usually that permanent like results of conscious atonment.

Even some different traditions that are kept on Rosh Hashanah or on any of the ten day of repetance symbolizes temple service.

But there is still a gap. The liturgy was developing for thousands years and we do not have any written sidur till sixth or fifth century.